

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.-р Надежда Михайлова [Маринчевска]

за дисертационния труд на

Мартичка Стоянова Божилова

ФЕНОМЕНЪТ НА МИКРО- И НИСКОБЮДЖЕТНИТЕ ФИЛМИ В СЪВРЕМЕННОТО БЪЛГАРСКО КИНО

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление

8.4. Театрално и филмово изкуство

Дисертационният труд на Мартичка Божилова „Феноменът на микро- и нискобюджетните филми в съвременното българско кино“ е обхванат анализ на ставащата все по-значима тенденция на „нискобюджетния филм“ в контекста на световното и българското развитие, както и в исторически план.

Авторката на текста е утвърден продуцент на български документални и игрални филми с изключително богат опит от работата си в копродукции с широк кръг чуждестранни партньори – Германия, Финландия, Швейцария, Швеция, Италия, Франция, Чехия, Словакия, Унгария, Полша, САЩ, Гърция, Кипър, Хърватия, Румъния и т.н. Филмите, които е продуцирала, имат престижни участия и награди на водещи световни кинофестивали, сред които Кан, Берлинале, Торонто, Трайбека и други. Мартичка Божилова е и основател и директор на Балканския документален център, организира програмата за филми в напреднала фаза на монтаж Documentary Rough Cut Boutique съвместно с кинофестивала в Сараево, член е на престижни международни журита и селекционни комисии. Носител е на наградата International Trailblazer от MIPDOC в Кан за креативност, новаторство, оригиналност и пробив в документалното кино. Продуцент е и на международни продукции за HBO и MDR Arte. Този богат опит ѝ дава възможност задълбочено да анализира както продуцентските аспекти на феномена, така и законодателните, финансовите, производствените, дистрибуторските и т.н. характеристики на нискобюджетното и независимото кино. Същевременно авторката предлага свой оригинален възглед за естетическите тенденции в този тип кино и промяната във филмовия език под влиянието на все по-доминиращите световния (а и българския) процес

прояви на нискобюджетния филм и на алтернативните дистрибуционни канали като VoD и възможностите на интернет.

Значимост на проблема и актуалност на темата. Въпреки, че нискобюджетно кино се е създавало още от зараждането на седмото изкуство, след края на Втората световна война в Европа с появата на неореализма и новата френска вълна, както и на течението Underground в САЩ, тенденцията на опозиция към моделите и стандартите на Холивудските мейджъри се разраства в геометрична прогресия. Днес, с радикалното поевтиняване на дигиталните технологии и появата на алтернативни канали на дистрибуция, нискобюджетните филми са водещи в оформянето на естетическите процеси на екранните изкуства. В този смисъл дисертационният труд запълва един теоретичен луфт в осмислянето на тези процеси в българската киноведска литература, в която трудовете, посветени на изследването на проблема се броят на пръсти.

Методология. Мартичка Божилова се опира на интердисциплинарен метод, включвайки, освен продуцентския анализ, социологически, културологични и киноведски подходи, както и инструментариум от правните и икономическите науки и медиязнанието. Избраната методология е напълно адекватна на обекта на изследването и на практика помага да се изгради цялостна, системна картина на явлениято.

В *Първата глава* са дефинирани основните понятия, с които нататък ще борави текстът. Божилова с право поставя акцент на *относителността* на понятието „нискобюджетен“, което в различните кинематографии има различен смисъл и финансово измерение. Още тук се появява една от тезите на авторката за връзката между ниския бюджет и жанра, която нататък в текста е развита по-обстойно. Всяка една от категориите – от блокбастъра до микробюджетния и “Guerilla” филм до независимото кино е разгледана не само в контекста на финансирането, но и във връзка с филмовите модели, доминиращите жанрове и дистрибуцията. Това е съществен момент, тъй като в световната практика съществува солидна доза хаотичност при използването на понятията „нискобюджетен“, „независим“, „алтернативен“, „експериментален“ филм и т.н.

Втората глава е посветена на функционирането на микро- и нискобюджетното кино. В контекста на дуализма „културно – комерсиално“ авторката разглежда филмовата индустрия като особен вид продукт и т.нар. „културно изключение“, дефиниран при преговорите ГАТТ. В теоретичния анализ се съдържа и един от важните приноси на

дисертацията – това, че нискобюджетното кино съдържа в себе си два крайни полюса на естетическото съдържание – съчетаване на „ниските” (експлойтейшън) и „високите” (артхаус) жанрове. Лаконичните, но много точно подбрани филмови примери от световната и българска практика добре коментират парадоксалната понякога близост между двете крайности: Пазолини, Бертолучи, Годар, които в различна степен демонстрират насилието, секса или вулгарността например. В тази глава са разгледани и законовите и икономически рамки за регулация, като е отделено значително място на ролята на филмовите фестивали за функционирането на нискобюджетното кино. Обзорът на развитието на нискобюджетното кино в САЩ и Европа е задълбочен и направен с познаване на динамиката на процесите. Особено интересно е представянето на датския феномен „Догма 95“, както и на българската неформална група млади режисьори „Ракета“. Анализът на тези две движения е приносен с това, че те се разглеждат като „ефективни механизми за радикална промяна в кинопроизводствата на страните, откъдето произлизат“ и атакуват статуквото с алтернативните си стилове.

Третата глава прави обстоен преглед на възникването и развитието на българския микро- и нискобюджетен филм в контекста на европейската и световна практика. Освен проследяването на редица нормативни документи и практики на ИА НФЦ, Мартичка Божилова широко коментира и парадоксите, възникващи между европейското и българското законодателство, в частност определенията за т.нар „труден“ филм (difficult film).

В *Четвърта глава* е направен анализ на българското независимо кино, разбирано като кино, направено без държавно финансиране. Трябва да посоча, че авторката правилно отбелязва, че независимото кино „по природа е нискобюджетно“, но в същото време тя отбелязва и няколко изключения „с комфортен бюджет“, които понякога значително надхвърля българското схващане за малки средства за реализация. Мартичка Божилова предлага първото изчерпателно представяне на българското нискобюджетно кино след 1989 г., както и предлага своя класификация за неговите подвидове: арт-тенденция и комерсиална тенденция, като обособява между тях и категорията „независими филми с комфортен бюджет“, която може да включва произведения и от двата вида – артхаус и комерсиални. Тук имам една препоръка. Филмът „Лора от сутрин до вечер“ е причислен към комерсиалната тенденция, но според мен, неговото място не е там. Макар, че

авторката прави уговорката, че творбата „се опитва да хвърли мост от арт филма към киното за забавление“, поставянето на филма редом до откровените комерсиални опити е неподходящо.

Особено интересна е подглавата „Културно наследство и потенциал за канонизиране на българското независимо нискобюджетно кино“. Тук Мартичка Божилова се включва в дебата около такива ключови понятия като „културна идентичност“, „глобализация“, „транснационален филм“, „национална филмова култура“ и други, като предлага оригинална гледна точка. Тя свързва нискобюджетното българско кино с кризите (не само икономическата) в обществото и „промените в субективността и представителността, провокирани от специфични политически или икономически структури и събития“. Възгледът ѝ за „канонизирането“ на даден филм в общественото съзнание зависи от неговата иновативност, артистични качества, но също от степента на зрителския интерес, гледната точка на критиците, на културните институции и т.н. Правейки аналог с филмите, продуцирани за британския телевизионен канал *Channel 4* или филмите с печата на „Догма 95“, авторката пише, че това канонизиране е „синоним на ретроспективна почит, процес, при който хората или институциите придават легитимност на даден продукт дълго след първоначалното му разпространение“. Такова възприемане на творбата като „култова“ може да бъде съотнесено с филмите на Камен Калев, Петър Вълчанов и Кристина Грозева или Стефан Командарев. А именно нискобюджетното българско кино все по-често дава повод за подобен обществен интерес в сравнение с „високобюджетните“ субсидирани филми.

Петата глава е посветена на производствените характеристики на българския нискобюджетен филм и има сериозен практико-приложен принос за българските продуценти. Във финала на главата е направена класификация на силните и слабите страни, на възможностите и дори заплахите пред българското нискобюджетно кино. Независимо обаче от наличието на подводни камъни, Мартичка Божилова смята, че българското кино може да бъде конкурентно именно в нискобюджетния си сегмент, който трябва да бъде подкрепен от държавата. В заключението си тя още веднъж подчертава, че „давайки възможност на българското жанрово или по-смело експериментаторско кино да се развива чрез въведената официална схема за финансиране на евтини филми, киното и

професионалистите се развиват и постигат повече успехи както в областта на естетиката и визуалния език, така и сред зрителите у нас и извън България“.

Дисертационният труд на Мартичка Божилова „Феноменът на микро- и нискобюджетните филми в съвременното българско кино“ е задълбочено и оригинално изследване, базирано на широка ерудиция и детайлно познаване на световната и българска практика на филмовия процес. Тези качества ми позволяват да смятам, че работата ѝ надхвърля изискванията за присъждане на образователно-научната степен „доктор“. Убедено гласувам с „да“.

Проф. д-р Надежда Маринчевска
Институт за изследване на изкуствата, БАН